

Кізима Т.О.,
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів ім.С.І. Юрія,
Кізима А. Я.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри податків та фіскальної політики,
Тернопільський національний економічний університет

АНТИКРИЗОВЕ ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Світова економічна криза 2020 року, яка виникла на фоні боротьби з коронавірусом, посприяла розробленню урядами різних країн відповідних програм підтримки національних економік. Причому у межах антикризового регулювання економіки чимало рішень було прийнято саме у сфері оподаткування.

Передусім зазначимо, що у сучасній економічній діяльності інструменти податкового регулювання тісно взаємопов'язані з іншими складовими державної соціально-економічної політики. Відтак в Україні у контексті антикризового регулювання було прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019)» від 30.03.2020 р. №540-ІХ [1], яким внесено низку змін до чинного законодавства, у тому числі і Податкового кодексу України. Тож детальніше проаналізуємо податкові новації, які безпосередньо стосуються інструментів податкового регулювання в умовах сучасної економічної кризи.

Принагідно відмітимо, що навіть в умовах жорсткої економічної кризи, якою, безсумнівно, є криза 2020 року, держава не вдалася до застосування, наприклад, такого радикального інструменту податкового регулювання як податкові канікули для окремих суб'єктів бізнесу чи громадян. Тож прийняті рішення можна, скоріш за все, назвати певним послабленнями у сфері оподаткування діяльності суб'єктів господарювання.

Зокрема, Законом [1] передбачено, що плата за землю (земельний податок та орендна плата за земельні ділянки державної і комунальної власності) та податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, щодо об'єктів нежилої нерухомості можуть не сплачуватися лише за березень 2020 року. Проте за звітний період квітня 2020 року податки все ж мають бути сплачені, однак платникам надана можливість відстрочити їх сплату до 30 червня 2020 року без застосування штрафу та пені.

Що стосується адміністрування зазначених податків, то вказані зміни податкових зобов'язань мають бути відображені в уточнюючих податкових деклараціях. При цьому збільшення податкових зобов'язань за результатами уточнення декларацій, що здійснено на підставі норм ПКУ, не призводить до нарахування штрафних санкцій та пені [2].

Слід акцентувати, що спершу планувалося, що бізнес буде звільнений від сплати вищенаведених податків у березні і квітні. Однак скасування стягнення податків виявилось одноразовою акцією, оскільки її плановане продовження на наступний місяць спричинило жорстку критику місцевої влади, адже плата за землю і податок на нерухомість формують близько 55% податкових надходжень до місцевих бюджетів. Так, за твердженням фахівців, у січні та лютому 2020 року надходження від податків на майно становили по 2,9-3 млрдгрн., а у березні 2020 року податок на майно міг бути отриманий на рівні 2,9 млрдгрн[3].

Стосовно місцевих податків і зборів зазначимо, що нині існує ймовірність того, що місцеві органи влади можуть прийняти рішення про зменшення ставок місцевих податків і зборів на 2020 рік. Розглядаючи таку можливість, варто наголосити, що при встановленні ставок місцеві органи влади дуже часто виходять насамперед з інтересів наповнення дохідної частини їхніх бюджетів. Тож зрозуміло, що зниження ставок таких податків призведе до втрати податкових надходжень. Крім того, попередня практика регулювання податкових ставок дає підстави стверджувати, що такий захід не завжди дає очікуваний економічний ефект[3].

Відтак у зазначеному контексті спрогнозувати поведінку місцевих органів влади є досить проблематичним. Скажімо, проведені дослідження свідчать про те, що знижку за єдиним податком для фізичних осіб - підприємців першої та другої груп на рівні 1-2% встановлюють лише біля 10% місцевих рад. Принагідно зазначимо, що для спрощення розрахунків фахівцями була змодельована ситуація, що фізичні особи - підприємці цих груп були розподілені по країні рівномірно. Відтак було розраховано, що сукупно ефект від введення цієї норми становитиме близько 4 млнгрн щомісяця (за умови, що знижка буде встановлена на рівні 2%). Оскільки відповідні рішення з цього приводу місцеві ради ухвалюватимуть уже після закінчення карантину, то, якщо це станеться, фізичні особи-підприємці відчують ефект, імовірно, з травня місяця. В ідеалі сукупний ефект, починаючи з червня, може становити близько 4 млнгрн на місяць, до кінця року – 28 млнгрн[3].

Зважаючи на те, що сучасна економічна криза виникла на фоні пандемії коронавірусу, то слід акцентувати, що антикризові рішення уряду є доволі специфічними і безпосередньо дотичними до кризової ситуації. Так, у 2020 році платники податку на прибуток підприємств звільняються від застосування податкових різниць (згідно п.140.5.9 ПКУ) щодо суми коштів або вартості товарів, безоплатно наданих (перерахованих) громадським об'єднанням та/або благодійним організаціям та/або відповідним органам влади та/або закладам охорони здоров'я державної та/або комунальної власності (та іншим об'єктам) з метою запобігання поширенню на території України коронавірусної хвороби (COVID-19). Однак перелік груп таких товарів та об'єктів, яким може бути надана благодійна допомога, визначено і наведено у Законі[1].

Крім того, нині продовжено термін звільнення від митних платежів та ПДВ операцій з ввезення на митну територію України, до останнього числа місяця, в якому завершується дія карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України на всій території України, з метою запобігання поширенню на території України коронавірусної хвороби COVID-19.

Також варто зазначити, що чинним законодавством додано норму про звільнення від ПДВ операцій з постачання на митній території товарів (в тому числі лікарських засобів, медичних виробів та/або медичного обладнання), необхідних для виконання заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню, локалізацію та ліквідацію спалахів, епідемій та пандемій коронавірусної хвороби (COVID-19), перелік яких визначено Кабінетом Міністрів України.

В адмініструванні акцизного податку теж відбулася низка змін. Зокрема, законом введено тимчасовий порядок відвантаження спирту етилового для виробництва дезінфекційних засобів. З моменту набрання чинності закону і до 31 травня 2020 року акцизний податок справляється за ставкою 0 гривень за 1 літр 100-відсоткового спирту із спирту етилового, який використовується для виробництва дезінфекційних засобів.

На цей же період надано дозвіл на відвантаження спирту для виробників лікарських засобів та виробників продукції хімічного і технічного призначення для виробництва дезінфекційних засобів. Тимчасово до 30 квітня 2020 року не застосовується при виробництві дезінфекційних засобів п.229.1.8 ПКУ, що зобов'язує обладнати кожне місце отримання/відпуску спирту етилового витратомірами-лічильниками, за умови встановлення на такому підприємстві податкових постів[2].

Таким чином, в Україні, як і більшості країн світу, при введенні антикризових заходів урядинадають перевагу насамперед застосуванню інструментів податкового регулювання, акцентуючи увагу, таким чином, передусім на реалізації регулюючої функції податків.

Література

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням корона вірусної хвороби (COVID - 19)» від 30.03.2020 р. №540-IX. URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20>

2. Таран Л. Про зміни до Податкового кодексу України :важливо. URL :<https://news.finance.ua/ua/news/-/468051/liliya-taran-pro-zminy-do-podatkovogo-kodeksu-ukrayiny-vazhlyvo>

3. Чижиков Г. Скільки коштує пакет "карантинної" держпідтримки і які втрати малого бізнесу. URL :<https://www.epravda.com.ua/columns/2020/04/10/659198/>